

DAVLAT MOLİYAVIY SIYOSATI SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA NATJAGA YO'NALTIRILGAN BYUDJETLASHTIRISHDAN FOYDALANISH ISTIQBOLLARI

TOSHKENT KIMYO XALQARO UNIVERSITETI

“Public Finance” mutaxassisligi magistranti

Yo'ldoshev Sherzod Shuxrat o'g'li

Annotatsiya: Davlat moliyaviy siyosati, mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Bu siyosat, davlatning moliyaviy resurslarini qanday taqsimlashini, ularni qanday boshqarishini va iqtisodiy rivojlanish maqsadlariga erishish uchun qanday strategiyalarni qo'llashini belgilaydi. Natijaga yo'naltirilgan byudjetlashtirish esa, davlat moliyaviy siyosatini amalga oshirishda samaradorlikni oshirish uchun muhim vosita sifatida ko'riladi. Ushbu maqolada, davlat moliyaviy siyosati samaradorligini oshirishda natijaga yo'naltirilgan byudjetlashtirishdan foydalanish istiqbollari va uning ahamiyati haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: moliya, byudjetlashtirish, byudjet, maqsad, natija, jamoatchilik, davlat, resurslar, moliyaviy siyosat.

Natijaga yo'naltirilgan byudjetlashtirish — bu byudjet jarayonida maqsad va natijalarni aniq belgilashga asoslangan usuldir. Ushbu usul, davlat organlariga resurslarni taqsimlashda aniq maqsadlarga erishish imkonini beradi. Natijaga yo'naltirilgan byudjetlashtirish jarayonida, har bir dastur va loyiha uchun belgilangan maqsadlar va natijalar aniq ko'rsatiladi. Bu jarayon, davlat organlariga resurslarni samarali taqsimlash va boshqarish imkonini beradi, shuningdek, jamoatchilikning ehtiyojlarini qondirishda muhim ahamiyatga ega. Natijaga yo'naltirilgan byudjetlashtirishning asosiy afzalliklaridan biri, davlat organlariga o'z maqsadlariga erishishda aniq yo'nalishlarni belgilash imkonini berishidir. Bu jarayon, davlat organlariga o'z faoliyatini rejalashtirishda, natijalarga erishish uchun zarur bo'lgan resurslarni aniqlashda va ularni samarali boshqarishda yordam beradi. Natijaga yo'naltirilgan byudjetlashtirish, davlat organlariga o'z faoliyatini baholash va natijalarni kuzatish imkonini beradi. Bu, o'z navbatida, davlat moliyaviy siyosatining samaradorligini oshirishga yordam beradi.[1]

Natijaga yo'naltirilgan byudjetlashtirishning yana bir muhim jihati, jamoatchilikning ishtirokini ta'minlashdir. Davlat moliyaviy siyosati jamoatchilikning ehtiyojlarini qondirishga qaratilgan bo'lishi kerak. Natijaga yo'naltirilgan byudjetlashtirish jarayonida jamoatchilik fikrini inobatga olish, fuqarolar ehtiyojlarini aniqlash va ularni qondirishga qaratilgan strategiyalar ishlab chiqish muhimdir. Bu,

jamoatchilikning davlat moliyaviy siyosatiga bo'lgan ishonchini oshiradi va davlat organlari bilan jamoatchilik o'rtasidagi aloqalarni mustahkamlaydi. Natijaga yo'naltirilgan byudjetlashtirishning samaradorligini oshirishda innovatsion texnologiyalarni joriy etish ham muhim ahamiyatga ega. Zamonaviy axborot texnologiyalari, davlat organlariga byudjet jarayonini yanada samarali va tezkor amalga oshirish imkonini beradi. Masalan, elektron byudjet tizimlari davlat organlariga byudjet ma'lumotlarini tezda yig'ish, tahlil qilish va tarqatish imkonini beradi. Bu, o'z navbatida, qaror qabul qilish jarayonini tezlashtiradi va samaradorligini oshiradi. Innovatsion texnologiyalar yordamida byudjet jarayonining barcha bosqichlarida ma'lumotlarni avtomatlashtirish, shaffoflikni ta'minlash va nazoratni kuchaytirish mumkin.[2]

Natijaga yo'naltirilgan budjetlashtirishni amaliyotga joriy etish borasida bir qancha muammolar mavjud. Ushbu muammolarning bir qanchasini ko'rib chiqamiz.

1. Budjetlashtirish dasturlarini ishlab chiqish — muhim ammo yetarli qadam emas. Budjet xarajatlarini amalga oshirishdan erishiladigan natijalarga e'tiborni qaratish lozim.

Nafaqat budjet xarajatlarining takomillashtirilgan tahlilini yo'lga qo'yish (dasturli moliyalashtirish kabi usullardan foydalangan holda), balki budjet jarayonidan yakuniy natijalarni oshirish va yakuniy natijalarni boshqarish instrumenti sifatida foydalanish lozim.

Ushbu ikki vazifaning farqi juda nozik, ammo muhimdir. Hech bir mamlakatda boshqarish natijalari oson vazifa deb e'tirof etilmagan, ammo aksariyat davlatlar bunday yondashuv zarurligini tan olishadi va uni qo'llash foydasini o'z tajribalarida ko'rishgan. Belgilangan maqsad va vazifalarga muvofiq tuzilgan dasturlarning umumiyliigi yanada mukammal bo'lishiga doimo intilish kerak. Islohotlarni kengaytirish uchun hal qiluvchi asos dasturlarning aniq belgilanishidir. Dasturlar qayta ko'rib chiqib tuzatish va o'zgartirishlar muntazam ravishda kiritilmaydigan mamlakatlarda islohotlar va islohotlarni amalga oshirish bo'yicha chora-tadbirlar odatda yo'qqa chiqadi.

2. Yaxshilangan natijalarni faqat o'lchash (baholash) emas balki ularni boshqarish ham kerak.

Asosiy e'tibor faqat natijadorlikni o'lchashga emas, balki ushbu natijalarni boshqarishga ham qaratilishi kerak (ya'ni, ish faoliyatini yaxshilash uchun nima qilish kerakligini aniqlash kerak). Islohotlar vositasi sifatida natijalarni o'lchash ayrim turdagi buzilish, asosiy yo'nalishdan ko'chishlarga olib kelishi va boshqaruv tuzilmalarining salbiy reaksiyasini keltirib chiqarishi mumkin. Ushbu holatda hisobdorlik ayniqsa muhim ahamiyat kasb etadi.

3. Strategik maqsadlarni budjetni taqsimlash, budjetni ijrosi va natijalarga erishish bilan bog'lash kerak.

Budjet mablag'larini taqsimlash va budjet ijrosi bilan umumiy strategik ustuvorliklarni muvofiqlashtirish zarur, ammo bunga erishish juda qiyin. Ushbu yondashuvni amalda qo'llashga urinib, ko'plab davlatlar katta qiyinchiliklarni yengishga majbur bo'ladilar.

4. Budjet xarajatlarining shaffof o'rta muddatli rejalashtirilishi va taqsimlanishini ta'minlash zarur.

Budjet mablag'larini taqsimlash va boshqarishni nafaqat kelgusi budjet yili uchun rejalashtirish doirasiga kiritish kerak, balki bir necha yil oldin ishlab chiqiladigan rejalar doirasida ko'rib chiqish zarur. Faqatgina bir yilga rejalashtirishda ko'plab muhim variantlar shunchaki inobatga olinmasligi mumkin (masalan, ish haqini to'lash uchun mablag' ajratish).

5. Axborot tizimlarining faoliyatiga alohida e'tibor berish lozim.

Ko'pgina davlatlar tajribasi shundan dalolat beradiki, budjet jarayonini isloh qilish shunchalik tez rivojlanib ketadiki, uning rivojlanish sur'atlari ushbu jarayonni qo'llab-quvvatlaydigan axborot tizimlarining mavjud texnik imkoniyatlaridan kuchayib ketadi. Tizimlarning imkoniyatlari, xususan, samarali tahlil qilish, natijalarni o'lchash va javobgarlik tizimini joriy qilish uchun zarur bo'lgan ma'lumotlarni taqdim etish nuqtayi nazaridan ancha kech qoladi. Axborot tizimlari dasturlar uchun xarajatlarni taqsimlash vositalarini va har bir dasturni amalga oshirishning umumiy xarajatlarini hisoblash vositalarini o'z ichiga olishi kerak.[3]

6. Xodimlarni rag'batlantirish, ularning insoniy salohiyatini rivojlantirish va ularning ishini tashkil etish masalalariga yetarlicha e'tibor berilishi kerak.

Budjet islohoti va umuman davlat boshqaruvi sektori islohoti o'rtasida chambarchas bog'liqlik mavjud.

Budjet islohotlarining muvaffaqiyati va samaradorligi bevosita tashkiliy tuzilmalar ishiga asoslangan rag'batlantirish va hisobdorlik tizimlari faoliyatiga bog'liqdir. Budjet mablag'larini boshqarishni faqat samaradorlikni oshirish uslublari va protseduralarini takomillashtirish orqali takomillashtirish mumkin emas degan fikr keng tarqalgan.[4]

Inson potensialini rag'batlantirish va rivojlantirish masalalarini hal qilish zarurati tobora ko'proq tan olinmoqda, ammo tegishli chora-tadbirlar tizimini ishlab chiqish va amalga oshirish, qoida tariqasida, islohotlar sur'atidan ancha orqada qolmoqda va shu bilan uning samaradorligining pasayishiga sabab bo'lmoqda. Tajriba shuni ko'rsatadiki, o'z-o'zidan, umumiy tizimdan ajratilgan holda, hech qanday rag'batlantirish chorasi kutilgan natijani bermaydi: muammoni bir vaqtning o'zida bir necha tomondan ko'rib chiqishga imkon beradigan chora-tadbirlar majmui zarur.

Dunyoning turli mamlakatlarida budjet mablag'laridan samarali foydalanishga bo'lgan xarakatlar amalga oshirilishi tugallanmagan rejalar bilan to'la.

Bu kabi salbiy amaliyotlarni o'rganib kerakli xulosalar chiqarish lozim: natijaga yo'naltirilgan byudjetlashtirish tizimni joriy etish bo'yicha urinishlar zoye ketgan bo'lishi mumkin, ammo shunga qaramasdan ushbu urinishlar byudjet davlat moliyasini boshqarish tizimni isloh qilish bo'yicha yanada samarador ish olib borish uchun poydevor yaratdi.[5]

Biroq, bunday "yolg'on boshlanishlar"ning xavfi shundaki, ular mamlakatning "islohotlarni amalga oshirish potensialini" susaytirishi mumkin, ya'ni o'zgarishlarni davom ettirish uchun zarur bo'lgan siyosiy iroda va boshqaruvchanlik g'ayratiga putur etkazishi mumkin.

Oldin to'plangan malaka va tajribadan olingan saboqlarni umumlashtirib ulardan unumli foydalangan holda salbiy natijalarga erishish ehtimolligi va riskini kamaytirish mumkin.

Xulosa: Xulosa qilib aytganda, natijaga yo'naltirilgan byudjetlashtirish, davlat moliyaviy siyosati samaradorligini oshirishda muhim vosita sifatida ko'riladi. Ushbu jarayon, davlat organlariga o'z faoliyatlarini yanada samarali va shaffof ravishda olib borish imkonini beradi. Natijaga yo'naltirilgan byudjetlashtirish, davlat organlariga o'z maqsadlariga erishishda aniq yo'nalishlarni belgilash, resurslarni samarali taqsimlash va jamoatchilik ehtiyojlarini qondirishda muhim ahamiyatga ega. Bu jarayon, davlat moliyaviy siyosatini amalga oshirishda yangi imkoniyatlarni yaratadi va davlat organlarining mas'uliyatini oshiradi. Natijaga yo'naltirilgan byudjetlashtirish, davlat moliyaviy siyosatining samaradorligini oshirishga yordam beradi va mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Vaxrin P.I., Neshita A.S. — Moliya: darslik. M. Dashkov va K., 2003. 89-son.
2. V.M. Rodionova — Moliya: darslik. M.: Moliya va statistika, 1994. 60-son.
3. Bolshakov S.V. — Davlat va korxonaning moliyaviy siyosati: ma'ruzalar kursi. M.: Knijniy mir, 2002. 28-bet.
4. Kravchuk A.Yu. — Moliya va investitsiya siyosati: o'quv qo'llanma. Yaroslavl, 2003. 21-23-betlar.
5. Mirzoyan R.E. — Rossiya Federatsiyasining pul-kredit siyosati // Moliyaviy huquq. 2008. № 4. 13-bet.
6. Umanes O.P. — Moliyaviy siyosat: muhim jihatlar // Iqtisodiyot va boshqaruv: muammolar, yechimlar. 2012. № 10. 2-bet.
7. Rukavishnikova I.V. — Moliyaviy huquq kategoriyasi sifatida davlatning moliyaviy siyosati // Moliya huquqi. 2008. № 4. 3-bet.
8. Grinkevich L.S., Kazakov V.V., Ryumina Yu.A., Sagaidachnaya N.K. — Rossiyaning davlat va munitsipal moliyasi: o'quv qo'llanma. M.: KnoRus, 2007. 23-bet.